

СЕКЦІЯ І ОСОБИСТІСТЬ

УДК 159.922

Юрій Васильович АЛЕКСАНДРОВ,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціології та психології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5871-8344>

ПОНЯТТЯ ЗРІЛОСТІ ТА ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ В ПСИХОЛОГІЇ

Розкрито поняття зрілості та особистісної зрілості в психології. Проаналізовано різні погляди вчених на ці поняття, починаючи з початку ХХ століття. Розглянуто поняття зрілості в різних словниках. Виявлено загальні характеристики цих понять.

Ключові слова: зрілість, особистісна зрілість.

Для України і не тільки для неї, а для більшості розвинених країн світу необхідно щоб громадяни були соціально активними, цілеспрямованими на розбудову держави. Вони повинні мати розвинені комунікативні якості, бути відповідальними, зрілими людьми, мати певні характерологічні якості особистості.

У зв'язку з цим виникає проблема з точки зору науки та практики в детальному аналізі поняття «зрілості», «особистісної зрілості».

Ще в 1926 році Е. Клаперед охарактеризував зрілість як стан психічної «скам'янілості», коли припиняється процес розвитку людини. Проте пізніше було показано, що зрілість не завершується з дорослістю оскільки природа психофізіологічного розвитку зрілості різномірна і суперечлива; на всіх її етапах трапляються як позитивні так і критичні моменти [4, с. 142].

Поняття зрілості доволі часто вживається в психології. В українській мові поняття зрілість, або зрілий часто трактується як такий, що досяг повного розвитку, який має великий досвід, досяг високої майстерності, цілком сформований, глибоко продуманий, створений, здійснений на основі великого досвіду, майстерності.

Розглядаючи поняття зрілості можна побачити, що в роботах багатьох дослідників воно трактується дещо по різному.

Проблемами визначення зрілості займався багато вчених, серед яких Е. Еріксон, Е. Фром, Ж. Піаже, А. Маслоу, Г. Олпорт, В. Франкл, Б. Г. Ананьєв, В. І. Матіс, А. О. Деркач, Н. В. Кузьміна, Г. С. Сухобська, В. М. Максимова, Р. М. Шаміонов, М. Ю. Семенов, О. Ф. Рибалко, В. А. Петровський та багато інших.

В працях зарубіжних та вітчизняних авторів можна побачити деякі протиріччя, які стосуються зрілості особистості. І перше це те, що поняття зрілості часто ототожнюють з поняттям дорослості. Хоча, як вважає Б. Г. Ананьєв, ці поняття потрібно розділяти, а А. А. Бодалев вважав, що їх потрібно розглядати в співвідношенні друг з другом. За думкою Б. Г. Ананьєва, труднощі визначення об'єктивних критеріїв зрілості людини привели до заміни поняття «зрілість» поняттям «дорослість». Він розрізняв слідує поняття: фізична зрілість; розумова зрілість; громадянська зрілість; трудова зрілість [2, с. 27–28].

У тлумачному словнику живого великоруського языка Даля поняття зрілий та зрілість трактується слідує образом: зрілий, дозрівший, назрівший, созрівший; возмужалий, повнолітній, дорослий; обдуманий, розміркований. Зрілість, стан зрілого, змужнілий, ступінь розсудливості. У тлумачному словнику С. І. Ожегова поняття зрілість трактується як вік поміж молодістю та старістю, період життя в такому віці. У тлумачному словнику Д. М. Ушакова поняття зрілість та зрілий визначаються як стан організму, який досяг повного розвитку, обґрунтовано обміркований, виважений.

Поняття «зрілість» в словнику практичного психолога В. Б. Шапаря визнається як стан, до якого приходять організм в кінці визначеного періоду свого розвитку. Хронологічні рамки періоду зрілості достатньо умовні [6, с. 136].

С. Ю. Головін визначає зрілість (дорослість) як стан, до якого приходять організм в кінці періоду розвитку. Хронологічні рамки періоду зрілості достатньо умовні і визначаються завершенням юності і началом періоду старіння [1, с. 220]. У великій психологічній енциклопедії зрілість розглядається як самий тривалий віковий період онтогенезу. У цей період відбувається найвищий розвиток духовного світу особистості, фізичних та інтелектуальних здібностей. Л. Г. Буряк, А. Г. Портнова, І. Ю. Кулагіна, В. М. Колюцький, О. В. Горбунова, О. Н. Маркова та ряд інших авторів відмічали, що зрілість – це така якість особистості, яка не має жорсткої прив'язки до віку та являється признакою досягнення особистістю стану найвищого ступеню свого розвитку та досконалості, це інтегральна якість особистості, яка вивчається багатьма науками, вважається порою повного розквіту особистості, коли людина може реалізувати увесь свій потенціал, добитися найвищих успіхів в усіх сферах життя. В словнику української мови визначається, що «зрілість» – це стан організму, який досяг повного розвитку, високий ступінь розвитку, досконалості, майстерності [4]. Докладно дослідила проблеми зрілості в сучасній психології Н. П. Патуріна. Поняття «зрілість» доволі часто використовується як характеристика розвитку людини на різних вікових етапах. В такому разі про зрілість кажуть як про відповідність розвитку людини нормі, яка відповідає визначеному віковому періоду [3, с. 113]. За думкою Б. Г. Ананьєва, труднощі визначення об'єктивних критеріїв зрілості людини привели до заміни поняття «зрілість» поняттям «дорослість».

На даний час функціонує визначення особистісної зрілості як вищого рівня розвитку людини, пов'язаного з формуванням і стабілізацією у неї певних якостей [8]. Інколи поняття особистісної зрілості ототожнюють з поняттям здорова особистість як синонім цього слова. Поняття «особистісна зрілість» використовується у працях Л. Анциферової (1978), В. Петровського (1993), Т. Скрипкіної (2000), Л. Овсянецької (2001), Д. Леонтьєва (2002) [7, с. 4]. Зрілість особистості багатьма авторами пов'язується в першу чергу з привласненням нею суспільної сутності, зі ступенем оволодіння соціальним досвідом діянь та відношень, усвідомленням себе в суспільстві, баченням себе в інших людях, готовністю до відповідальної дії в навколишньому світі (Б. Г. Ананьєв, Л. І. Анциферова, А. В. Петровський, С. Л. Рубінштейн, Д. І. Фельдштейн та ін.) [3, с. 119].

Особистісна зрілість, на відміну від психологічної, яка забезпечує готовність індивіда аналізувати і усвідомлювати події і явища довкілля, характеризується якісним новоутворенням – здатністю до самопізнання, а також висвітлює рівень саморозуміння та особливості самоставлення [8, с. 80]. Особистісна зрілість пов'язана з відношенням людини до себе та власній діяльності, з проявом творчої активності в соціумі, творчим рішенням життєвих планів та поставлених задач. Знаходячись на різних рівнях розвитку (залежність, незалежність, взаємозалежність), люди по різному проявляють особистісну зрілість. Особистісна зрілість – сукупність характеристик, які формуються у людини в різні періоди його розвитку та які дозволяють організувати його життя таким чином, щоб він міг проявити себе в період дорослості (А. А. Бодалев). Одним з найважливіших факторів досягнення особистісної зрілості, що реалізує зв'язок людини з оточуючим світом, обумовлює досягнення нею нових соціальних рівнів та виявляє її як активну, перетворюючу індивідуальність, є професійна діяльність особистості.

Враховуючи вище викладене ми маємо можливість зробити декілька висновків. Поняття зрілості доволі часто вживається в психології та в психологічній літературі, проблемами визначення зрілості займався багато вчених. Зрілість не завершується з дорослістю оскільки природа психофізіологічного розвитку зрілості різномірна і суперечлива; на всіх її етапах трапляються як позитивні так і критичні моменти. В українській мові поняття зрілість, або зрілий часто трактується як такий, що досяг повного розвитку, який має великий досвід, досяг високої майстерності, цілком сформований, глибоко продуманий, створений, здійснений на основі великого досвіду, майстерності. В працях зарубіжних та вітчизняних авторів можна побачити деякі протиріччя, які стосуються зрілості особистості. І перше це те, що поняття зрілості часто ототожнюють з поняттям дорослості. Поняття

зрілість неоднозначно. Воно використовується для опису різних характеристик людини. Зрілість це тривалий віковий період, коли людина досягає високого рівня розвитку фізичних, розумових, психічних функцій. Головна характеристика зрілості – генеративність та розвинена пізнавальна сфера. На даний час функціонує визначення особистісної зрілості як вищого рівня розвитку людини, пов'язаного з формуванням і стабілізацією у неї певних якостей. Особистісна зрілість характеризується якісним новоутворенням – здатністю до самопізнання, також висвітлює рівень саморозуміння та особливості самоставлення, пов'язана з відношенням людини до себе та власній діяльності, з проявом творчої активності в соціумі, творчим рішенням життєвих планів та поставлених задач. Це – сукупність характеристик, які формуються у людини в різні періоди його розвитку та які дозволяють організувати його життя таким чином, щоб він міг проявити себе в період дорослості. Одним з найважливіших факторів досягнення особистісної зрілості, що реалізує зв'язок людини з оточуючим світом, обумовлює досягнення нею нових соціальних рівнів та виявляє її як активну, перетворюючу індивідуальність, є професійна діяльність особистості.

Список бібліографічних посилань

1. Головин С. Ю. Словарь психолога-практика. Изд. 2-е, перераб. Минск: Харвест, 2005. 976 с.
2. Панькина Е. В. К вопросу о соотношении понятий «психологическая зрелость» и «самоактуализация» в психологии личности. Вестник МГГУ им. М. А. Шолохова. Серия «Педагогика и психология образования». 2010. Вып. 4. С. 26–30.
3. Паттурина Н. П. Проблема зрелости в современной психологии. Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. 2006. Вып. 17, т. 7. С. 113–126.
4. Словник української мови: в 11 т./за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1970–1980.
5. Татушко Е. Профессиональная деятельность и акмеология: историко-педагогические аспекты. Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. Харків. 2008. № 8. С 142–144.
6. Шапарь В.Б. Словарь практического психолога. М.: АСТ; Харьков: Торсинг, 2005. 734 с.
7. Штепа О. С. Диспозиційна модель особистісної зрілості: дис. ... канд. психол. наук: 10.00.05. Львів, 2006. 147 с.
8. Штепа О. С. Особистісна зрілість. Модель. Опитувальник. Тренінг: монографія. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 210 с.

Одержано 01.03.2017

Раскрыто понятие зрелости и личностной зрелости в психологии. Проанализированы различные взгляды ученых на эти понятия, начиная с начала XX века. Рассмотрено понятие зрелости в разных словарях. Выявлены общие характеристики этих понятий.

Ключевые слова: зрелость, личностная зрелость.

УДК 159.9

Наталія Володимирівна АЛЕКСЕЄНКО,

викладач кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1975-3745>

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЯК СПЕЦИФІЧНА УМОВА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто толерантність до невизначеності та фактори прийняття рішень як її супутні характеристики в контексті інноваційної діяльності.

Ключові слова: інноваційна діяльність, толерантність до невизначеності, фактори прийняття рішень.

Невизначеність в психології, як зазначає О. В. Брюховецька, найчастіше розуміється як відкрите завдання, в якому той, хто приймає рішення, не знає всієї сукупності діючих чинників і повинен сформулювати декілька гіпотез перш ніж оцінити їх ефективність.